

Лілія Матвєєва,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії
держави і права Одеського державного
університету внутрішніх справ,
полковник міліції

УДК 340

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТРАНЗИТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРАВІ

У статті представлено аналіз наукових досліджень, присвячених проблемам транзитивних процесів у праві. Аналізуються наукові дослідження, присвячені динамічним аспектам правової системи, а також дослідження у сфері транзитивності окремих елементів правової системи.

Ключові слова: транзитивність права, транзитивна держава, транзитивне суспільство.

Постановка проблеми. Вирішення соціальних, економічних, політичних та інших проблем транзитивного періоду є важливим та відповідальним завданням сучасної держави. Нестабільність різних державотворчих систем безпосереднім чином відбивається на характері формування, існування та впливу правових регуляторів на соціальну реальність. Нехтування об'єктивними обставинами і передумовами у різних сферах суспільних відносин призводить до негативних наслідків, вирішення яких можливе тільки за умов ефективного правового регулювання.

Актуальність теми дослідження. Останнім часом у науковій літературі приділяється певна увага проблемам держави і права перехідного періоду. Транзитивність у праві, зважаючи на міждисциплінарність проблеми, потребує, передусім, ґрунтовного аналізу наукової літератури, пов'язаної з дослідженням транзитивності в усіх інститутах та підсистемах суспільства. Крім того, слід мати на увазі, що вивчення пере-

творень у праві як соціального феномена не є абсолютно новим у науковому середовищі, раніше до даної проблематики зверталися представники різних галузей науки, кожен з яких незмінно знаходив у ній свої аспекти дослідження.

Стан дослідження теми. Зазначимо, що постановка проблеми у зазначеному ракурсі поки що не відбувалась, але окремі аспекти цієї проблематики знайшли висвітлення у низці досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників: Я. Бакарджієва, Г. Бермана, Ю. Боцицького, Н. Бусової, Л. Васечко, Д. Вовка, М. Галантера, Ю. Калиновського, В. Ковальського, Л. Корчовної, Н. Лумана, Б. Малишева, М. Марченка, Л. Мурашко, О. Наливайко, Ю. Оборотова, Н. Пархоменко, О. Данильяна, В. Рібакова, В. Сорокіна, С. Стенко, Л. Удовіки, М. Хаустової, С. Шевчука, М. Феррарі.

Мета статті: проаналізувати сучасний стан наукових досліджень, присвячених проблемам транзитивності у праві та визначити можливі перспективи їх подаль-

шого вивчення. Такий аналіз передбачає систематизацію наукових поглядів стосовно транзитивних процесів та виділення найбільш важливих властивостей, які можуть бути використані при подальших наукових дослідженнях означених процесів.

Виклад основних положень. Перш за все відмітимо, що проблему докорінної зміни права як соціального явища протягом модерного часу було поставлено в середині 1960-х рр. американським теоретиком права М. Галантером. У своїй праці «Модернізація права», яка була частиною колективної монографії, присвяченої проблемам модернізації та зростання в усіх сферах життя [30, р. 153—165], він зазначав, що за останні два століття повсюдно змінилася роль права у житті суспільства. Суспільне життя регулюється скоріше правом, ніж ринком, звичаями, силою або неформальним контролем, як це було раніше, що викликало зміни у правових системах, які демонструють певний спільний напрям змін, а саме: право застосовується поверх територіальних, етнічних та класових просторів; персональне право заміщується територіальним, спеціальне — загальним, звичаєве — статутним, корпоративні права та обов'язки поступаються індивідуальним, релігійні санкції та мотиви замінюються секулярними та технічними, моральна інтуїція поступається технічній експертизі.

Вирішальний вплив права на розвиток сучасного суспільства простежено Н. Бусовою, яка відводить праву роль зв'язуючої ланки між індивідом та суспільством, оскільки воно здатне сприймати сигнали життєвого світу й переводити їх у форму, зрозумілу для спеціальних кодів адміністрування та економіки [2]. Частково цей автор зачіпає й проблематику транзитивності у праві, зокрема, нею виявлено послідовні зміни у легітимації права: сакралізація права у стародавньому суспільстві; раціоналізація права при переході до сучасного суспільства; позитивація права у модерному суспільстві. На сучасному етапі розвитку такою легітимною основою права виступає, на думку автора, сполучення тези про моральний зміст права з

положенням про демократичну процедуру правотворчості [2].

Так, у колективній монографії за загальною редакцією професора Ю. Бошицького «Державно-правове регулювання в умовах трансформації суспільних відносин» здійснено спробу висвітлити особливості державно-правового регулювання в умовах трансформації суспільних відносин в Україні. Так, авторами монографії досліджено проблеми гармонізації правової системи країни, тенденції розвитку і напями вдосконалення економічних функцій держави; шляхи оптимізації співвідношення економічних інтересів держави і суспільства; важливі аспекти підвищення ефективності правового регулювання, подолання юридичних конфліктів, забезпечення верховенства права, розвитку правотворення, тощо. Розкрито проблеми правового впливу на сферу інтелектуальної власності, житлового права, відносин власності, оплати праці, тощо. Досліджуються проблеми тлумачення поняття у Кримінальному кодексі України, кримінального переслідування та організації і діяльності адвокатури [3]. Разом з тим варто відмітити певну фрагментарність дослідження, в якому не виявлено загальних рис транзитивного стану правової системи, а лише зроблено узагальнення окремих особливостей правового регулювання на сучасному етапі розвитку держави і права України.

Проблеми перехідності держави і права є основою досліджень російського дослідника В. Сорокіна [21; 22; 23]. У монографічному дослідженні «Загальне вчення про державу і право перехідного періоду» розглянуто концептуальні основи еволюційного державно-правового розвитку в перехідний період; описано критерії стабільного і перехідного розвитку держави та правової системи, а також умови збереження правової цілісності в перехідний період; виявлено закономірності і тенденції перехідного розвитку держави і права за рахунок теоретичного узагальнення практики діяльності державних органів, доцільності їх структури та ефективності; вивчено особливості перехідного розвитку компонентів правової системи на її генетичному, юридико-інтелектуальному, нормативно-

му і функціональному рівнях; запропоновано класифікацію джерел перехідного права та виявлено можливості їх систематизації в перехідний період; виділено пріоритетні напрямки в перетворенні державно-правової сфери перехідного суспільства [22]. Утім, так як дослідження автора носить переважно абстрактно-теоретизований характер, воно подекуди слабо аргументоване, до того ж емпірична основа дослідження майже повністю зосереджена в державно-правовій реальності Російської Федерації. Таким чином, багато висновків автора, попри заявку на універсальність, в реальності відображають особливості транзитивності саме російської держави та її правової системи. Варто відмітити й певне відставання (з об'єктивних причин) висновків автора від сучасного етапу розвитку російської держави, де простежуються ознаки регресивного розвитку.

Держава і право перехідного періоду на прикладі пострадянських держав, в основному — Російської Федерації — досліджувалися Я. Бакарджиевим. Вкажемо на те, що пошук закономірностей транзиції у державі та праві, очевидно, не був метою цього дослідника, оскільки наведені автором ознаки держави перехідного періоду та перехідної правової системи є лише узагальненнями емпіричних фактів сучасного етапу розвитку вказаних країн. Утім варто відмітити важливий висновок автора про те, що в перехідний період правова система не тільки виступає інструментом перетворень у руках держави, але й сама докорінно змінюється [1, с. 73].

Проблема перехідного періоду розвитку права ставилась В. Рібаковим. На його думку, перехідний період у розвитку права — специфічне правове явище, сутність якого виражено в таких ознаках: а) активній взаємодії часових координат (минулого, сьогодення і майбутнього); б) невизначеності часових рамок; в) формуванні нового правового мислення; г) активізації правотворчості; д) нестабільності законодавства [19, с. 4]. Перехідний період складається з аналізу стану правової надбудови, її демонтажу і правового будівництва. Останнє здійснюється такими способами: а) інновелізація (створення нового за змістом нор-

мативного правового матеріалу); б) наступність (використання правового матеріалу власної країни); в) рецепція (використання правового матеріалу іноземної держави); г) трансформація та імплементація (використання норм міжнародного права) [19, с. 10]. Підтримуючи автора в його спробах виявити способи розвитку права у перехідний період, важко погодитись із запропонованими ним ознаками перехідного періоду в розвитку права, оскільки вони практично нічим не відрізняються від рис, так би мовити, стаціонарного етапу розвитку права. Варто відмітити й те, що проблема перехідного періоду в розвитку права цим автором вирішується виключно на нормативному рівні правової системи, між тим як очевидною є необхідність розглядати право не тільки як нормативну реальність, але й у більш широкому сенсі слова — як систему ідей та цінностей, відносин, свідомості, тощо.

Динамічні аспекти правової системи. В українській юридичній науці одним із широко розроблених напрямів дослідження правового розвитку є проблематика впливу глобалізаційних процесів на національне право. Зокрема, Л. Удовика досліджує трансформацію правової системи в умовах глобалізації крізь призму антропологічного підходу. В узагальненому вигляді вплив глобалізації на національну систему права виявляється нею в такому: інтенсивному розвитку існуючих інститутів і галузей права, формуванні нових галузей та інститутів; розвитку прав людини; активному впливі публічного (насамперед, адміністративного) права на сферу приватного права. Нею зроблено висновок про належність правової системи України до перехідного, фрагментарно глобалізованого типу правових систем [24], з чим можна частково погодитись у плані перехідного характеру права України.

Проблеми впливу глобалізації на трансформацію різних компонентів правової системи України є предметом дослідження М. Хаустової [25; 26], Л. Васечко [3] та ін. М. Хаустова виявила ступінь впливу глобалізації на правотворчість, процес застосування права, суб'єктів права, правову культуру, правову політику, систему джерел права

країни та зробила висновки про те, що проблема модернізації правової системи передбачає комплексну структурну трансформацію всього конгломерату суспільних відносин, які регулюються правом [25, с. 166—171].

Л. Васечко зробила спробу класифікації сфер прояву глобалізаційних процесів та спробу надати визначення правовій глобалізації: «Правова глобалізація — це неперервний, об'єктивно існуючий, загальносвітовий процес, який поширюється на правовідносини в усіх без винятку сферах суспільного життя, що мають світове значення, обумовлює виникнення взаємозв'язків та взаємозалежності між суб'єктами таких правовідносин, сприяє уніфікації, стандартизації норм прав, створенню єдиного правового простору та може мати як позитивні, так і негативні наслідки» [3, с. 15]. Відмітимо, що правова глобалізація може розглядатися як окремий випадок транзитивності у праві.

Вагоме місце у сучасній юриспруденції складають праці, присвячені теоретичним проблемам збереження, розвитку і використання правової спадщини, її стану за доби постмодерну. Передусім, слід відмітити важливість для нашого дослідження ідей Ю. Оборотова щодо співвідношення традицій та новацій у правовому розвитку. На його думку правова спадщина та її сприйняття новим поколінням є основою трансформації суспільства. Загальний родовий досвід культури, що набув стійкого характеру, який закріпився в певних стереотипах і правилах культурної діяльності, він іменує традицією, поділяючи їх на статичні та динамічні. Відхилення від традиційного досвіду, пов'язане з його творчим розвитком, носить найменування новації. Правові традиції, на думку Ю. Оборотова, є головною підставою поєднання правових систем у правову сім'ю [15, с. 48]. Проблематика змін у праві теж знайшла відображення у роботах Ю. Оборотова, який робить акцент на динаміці ціннісної сфери права та правової культури. Динаміка правової культури, на його думку, знаходить свій вияв в напрямках підвищення рівня правової культури, серед яких: формування почуття права й законності; опанування досягненнями логіко-право-

вого мислення; удосконалення законодавства; підвищення рівня законопроектних робіт; удосконалювання реалізації права; удосконалення застосування права; здійснення концепції поділу влади; збереження традицій і впровадження новацій у систему юридичної освіти [15, с. 103—104].

Розуміння традиції як прояву наступності у праві, властиве працям Ю. Оборотова, є найбільш поширеним у сучасній юриспруденції. К. Осакве: «Під правовою традицією розуміється глибоко укорінене у свідомості людей та історично зумовлене їхнє ставлення до ролі права у суспільстві, до природи права та політичної ідеології, а також до організації та функціонування правової системи в цілому» [16, с. 61].

Погляд на правову традицію як установлену практику правової діяльності заперечує Д. О. Вовк, який вказує на те, що незмінність — це атрибут лише правових традицій найбільш низького порядку (різноманітних правових ритуалів, приміром, вставання при вході судді до залу судового засідання). Правові ж традиції більш високого порядку є змінюваними, здатними до модифікації і розвитку через змішування з інноваціями [4, с. 11].

Для усвідомлення співвідношення традицій і новацій у правовому розвитку важливою є ідея Дж. Раза про моментальні та немоментальні правові системи. Моментальна система включає всі правові стандарти, чинні на цей момент, а немоментальна система, крім того, включає правову спадщину. Кожна моментальна правова система обов'язково належить до немоментальної [11, с. 79—80].

Поділяючи думки вказаних вчених щодо значущості правової спадщини у суспільному житті, зазначимо, що в умовах сучасного правового розвитку її роль не є однозначно позитивною: є окремі, досить вагомі її компоненти, які потребують не тільки уважного перегляду, але й, можливо, відмови. Більше того, можна констатувати наявність таких традицій, які, маючи правові наслідки, є антиправовими за своїм змістом: наприклад, традиція нехтування законом, традиція корупції та хабарництва, які, на жаль, є

реаліями багатьох країн, і не тільки пост-соціалістичних.

Для нашого дослідження транзитивності у праві важливими є ідеї та положення, вироблені сучасними вченими-юристами щодо такої динамічної характеристики права, якою є його функції. Попри велику кількість праць, присвячених цій проблемі, досі в них використовуються напрацювання радянського правознавства, згідно з якими функції права постають як вплив права на суспільні відносини, а існуючі відмінності у безлічі робіт на цю тему не зачіпають усталеного розуміння природи функцій права та функціонального апарату права. Зокрема, майже ніхто не звертає уваги на специфіку функцій права у транзитивний період, хоча є намагання розширити перелік функцій права як суто юридичних, так і загальносоціальних [14]. До поодиноких винятків варто віднести праці В. Ковальського, який констатує перехід від статичного розуміння функцій права до динамічного, тобто від однобічного (командного) до їх дихотомічного (соціально-ціннісного) характеру. Тому, на його думку, доцільно об'єднувати функції права подвійним визначенням, як, наприклад: функція організаційна та інтегративна (організаційно-інтегративна). Один компонент функції має відбивати її стабільність, інший — динаміку, змінність відповідно до суспільно-правового розвитку [8, с. 4].

Питання про природу функцій права, їх класифікацію та рівень стабільності є дискусійним і в зарубіжній науці. Зокрема можна простежити редукціоністський підхід у розумінні функцій права, згідно з яким право виконує одну функцію — функцію нормативної стабілізації прогнозованих/очікуваних суспільних відносин, причому ця функція не впливає на зміну соціальних інститутів. Зокрема на цьому наполягає Н. Луман у своїй монографії «Право як соціальна система», визнаючи, утім, можливість виокремлення субфункцій права [31, р. 142, р. 148]. В. Феррарі, виокремлюючи три функції права — функції соціального орієнтування, розв'язання спорів та легітимації влади — по суті, теж відмовляє праву в розвитку його функціонального апарату [29, р. 611—617].

Натомість прихильник інтегрального праворозуміння Г. Берман у класичному підручнику «Природа та функції права» дає розгорнуту палітру функцій як позитивного, так і природного права: охорона правопорядку, платформа для людської взаємодії, посередник у розв'язанні спорів, інструмент владного домінування, механізм соціальної інженерії, захист моральності, регулювання діяльності державного апарату, захист індивідуальних свобод, утвердження справедливості [28].

Транзитивність в дослідженні окремих елементів правової системи. Джерела права традиційно вважаються одним із правових явищ, яке найменше підлягає змінам навіть під час революційних перетворень правової системи. Разом з тим не можна оминати увагою зміни у співвідношенні джерел права протягом транзитивного періоду його розвитку. Цим зумовлена увага автора до проблематики джерел (форм) права щодо визначеної теми дослідження.

У монографічному дослідженні Н. Пархоменко категорія джерел права аналізується з урахуванням особливостей їх місця та ролі в різних правових сім'ях, сучасних процесах глобалізації та інтеграції правових систем [17]. Нею зроблено висновки про те, що в умовах глобалізації розвиток джерел права відбувається за такими напрямками: активне взаємопроникнення правових доктрин країн з різними правовими системами; зростання ролі міжнародного права в регулюванні суспільних відносин, розширення сфери його впливу; запозичення однією правовою системою нормативних складових інших правових систем; поява та розвиток у національних правових системах нових видів джерел права (утім останні не названі у дослідженні). На нашу думку, вказані особливості сучасних джерел права та їх розвитку є проявами транзитивності у праві, національним виміром якої, на думку Н. Пархоменко, є удосконалення існуючої системи джерел права, поширення прецедентних засад, удосконалення правового забезпечення нормотворчої діяльності, активізація нормативно-договірного регулювання суспільних відносин, оновлення системи джерел права

України у зв'язку із входженням в європейський правовий простір, тощо.

Транзитивних аспектів джерел права фрагментарно торкалась також Л. Корчевна у своїй дисертації «Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства». Вона також підтверджує наявність певного зсуву у системі джерел права від законодавчого монізму до інших джерел. Утім важко погодитися з твердженням автора, що сучасною домінуючою тенденцією в цій сфері є зростання ролі звичаю, договору, доктрини і судової практики в регулюванні міжлюдських стосунків і, навпаки, зменшення ролі закону [9], особливо щодо звичаю, який протягом останніх двох століть у розвитку права невпинно знижує своє значення. Більш обґрунтованим виглядає висновок Н. Пархоменко та Л. Корчової щодо перспектив розширення сфери застосування судового прецеденту та судової практики.

Судова правотворчість стала предметом спеціального дослідження С. Шевчука та Б. Малишева. С. Шевчук розглядає судову правотворчість саме як сучасний феномен, який має спільні риси у більшості правових системах сучасності, та, в історичному плані, ґрунтується на такому понятті як судовий прецедент. Судова правотворчість безпосередньо пов'язана з такими необхідними для переходу до демократії явищами, як зміцнення незалежності суддів, посилення ролі судової влади з належним рівнем захисту прав людини та основних свобод, забезпеченням процесу реалізації конституційних норм та принципів. На його думку, це є одним із визначальних факторів розвитку України як правової держави, який ґрунтується на принципі верховенства права [27]. У монографії Б. Малишева на основі аналізу судового прецеденту як компонента правової системи Англії визначено перспективи розвитку судового прецеденту як одного з джерел (форм) права України [10]. До схожих висновків щодо посилення ролі суддівської правотворчості у сучасний період дійшов М. Марченко. Окремий розділ його роботи присвячено проблемам правотворчості і характеру рішень Європейського суду справедливості, Європей-

ського суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду [12].

У докторській дисертації білоруської дослідниці Л. Мурашко зроблено важливий висновок про різне співвідношення правової форми та цінностей, на забезпечення і захист яких вона спрямована, у різні періоди правового розвитку. Нею виділено декілька груп правових норм: право зберігаюче (стабілізуюче) як норми, які за своєю сутністю є конвенційними, і які відносяться до традиційних цінностей суспільства; інша група — право «змін», що є основним правовим масивом у державі, і спрямоване на забезпечення і захист сучасних цінностей суспільства; третя — право створююче, яке не просто регулює, а моделює реальність, конструює її. Воно є характерним для перехідних моментів розвитку, трансформації суспільства, революційних періодів, тощо. Для такого позитивного права характерною, на думку дослідниці, є така форма регулювання, як законодавчий експеримент, коли законодавець, надаючи відносинам певну спрямованість, за результатами робить відповідні висновки про ефективність запропонованих норм [13, с. 156—160].

Питання про динаміку чи, навпаки, стабільність такого компонента правової системи як правосвідомість є доволі дискусійним. Отже, й різною є відповідь на питання про її роль у процесі правового транзиту. Ю. Калиновський стверджує, що правосвідомість, особливо психологічний її рівень, є доволі ригідним явищем. Так, він зазначає, що навіть велика Реформація не призвела до кардинальних змін у правовій психології західного суспільства. Такий же висновок він робить і щодо правосвідомості сучасного українського суспільства, де в результаті системних трансформацій змінилося змістовне наповнення, перш за все, правової ідеології й лише частково — правової психології [6, с. 98, с. 109]. Правосвідомість українського суспільства, з одного боку, є динамічним явищем, а, з іншого — вона достатньо довго «зберігає» цінності та антицінності попередніх епох на рівні ментальних матриць. Трансформаційні процеси у суспільній правосвідомості не завжди мають позитивні риси. Вона може деформуватися

під впливом багатьох факторів соціально-економічного, комунікативно-дискурсивного, політико-правового характеру [7, с. 218].

Колективну монографію Л. Герасіної, О. Данильяна, О. Дзьобаня присвячено дослідженню фундаментальних засад правосвідомості і правової культури як базових чинників сучасного державотворчого процесу в Україні. Цінність цієї роботи для нашого дослідження полягає в тому, що автори аналізують етноментальні та історичні передумови розвитку правосвідомості та правової культури українського соціуму. Виявлено як позитивні його фактори (відкритість, плюралістичність, пластичність, високий ступінь організованості суспільства, можливість вертикальної й горизонтальної мобільності, наявність оптимальної композиції зворотних зв'язків), так і негативний вплив тоталітаризму на правосвідомість та правову культуру українських громадян. Авторами зроблено значущий висновок, що у трансформаційний період розвитку суспільства не зникає загроза повернення до авторитарного режиму, тому саме право повинне стати могутнім демократичним чинником, який охоплює всі сфери громадського життя [18].

На нашу думку, як прояв транзитивності у праві слід розцінювати процеси розширення сфери правового регулювання, що відображається у формуванні нових інститутів та галузей права. Цей

процес проаналізовано в численних наукових працях, присвячених становленню нових галузей права: соціального права, інформаційного права, електронного права, інноваційного права, права інтелектуальної власності, медичного права, нових галузей міжнародного права (космічне право, ядерне право), тощо.

Висновки. Швидкозмінна і часто не прогнозована ситуація в умовах транзитивного етапу розвитку суспільства вимагає постійного оновлення позитивного права, врегулювання нових суспільних відносин, заміни застарілого законодавства новим, таким, що відповідає сучасним потребам. На підставі аналізу сучасних досліджень транзитивних процесів у праві можна зробити висновки про те, що в транзитивний період відбуваються суттєві та якісні зміни сутності, змісту, функцій, призначення держави і права. Узагальнення підходів до розуміння сутності транзитивності надають можливість розуміння таких процесів та визначення основних напрямків її впливу на державу і право. Аналіз феномена транзитивності в сучасній літературі показав такі перспективні напрями подальшого дослідження, як історичний вимір транзитивності у праві, поняття та ознаки транзитивності у праві, вирішення питання про закономірність або випадковість цього феномена в правовому розвитку.

ПРИМІТКИ

1. Бакарджиев Я. В. Переходный период в развитии государства и правовой системы / Я. В. Бакарджиев // Вестник Омского университета. — Сер. «Право». — 2014. — № 4 (41). — С. 69—79.
2. Бусова Н. А. Модернизация, рациональность и право : монография / Н. А. Бусова. — Х. : Прометей-Прес, 2004. — 352 с.
3. Васечко Л. О. Поняття, сутність та правові ознаки глобалізації / Л. О. Васечко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. статей. — Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. — С. 11—17.
4. Вовк Д. О. Правова традиція : підходи до розуміння / Д. О. Вовк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — 2012. — Вип. 23. — С. 3—16.
5. Державно-правове регулювання в умовах трансформації суспільних відносин : монографія / за заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького. — К. : Видавництво «Юридична думка», 2009. — 536 с.
6. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства як соціокультурний феномен : філософсько-правова рефлексія : дис. ... докт. філософ. наук : спец. 12.00.12 — філософія права / Ю. Ю. Калиновський. — Харків, 2010. — 437 с.

7. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства : генеза та сучасність : монографія / Ю. Ю. Калиновський. — Х. : Право, 2008. — 288 с.
8. Ковальський В. Функції права : ціннісний та сутнісний виміри / В. Ковальський // Юридична Україна. — 2012. — № 9. — С. 4—9.
9. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права : дослід порівняльного правознавства : монографія / Л. О. Корчевна. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. — 360 с.
10. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії / Б. В. Малишев — К. : Праксис, 2008. — 344 с.
11. Маркова-Мурашова С. А. Моментальные и немоментальные правовые системы : теории разграничения / С. А. Маркова-Мурашова // Правовая политика и правовая жизнь. — 2005. — № 4. — С. 79—80.
12. Марченко М. Н. Судебное правоотворчество и судебское право / М. Н. Марченко — М. : ТК Велби, изд-во Проспект, 2007. — 512 с.
13. Мурашко Л. О. Аксиологическое измерение процесса правообразования: история и современность : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 — теория и история права и государства ; история учений о праве и государстве / Л. О. Мурашко. — М., 2015. — 378 с.
14. Наливайко О. І. Функції права : поняття, класифікація, генезис / О. І. Наливайко // Часопис Київського університету права : Український науково-теоретичний часопис. — 09/2004. — № 3. — С. 13—18.
15. Оборотов Ю. Н. Традиции и новации в правовом развитии : монографія / Ю. М. Оборотов. — О. : Юрид. л-ра, 2001. — 160 с.
16. Осакве К. Сравнительное правоведение в схемах : общая и особенная части / К. Осакве. — 2-ое изд. — М. : Дело, 2002. — 464 с.
17. Пархоменко Н. М. Джерела права : проблеми теорії та методології : монографія / Н. М. Пархоменко — К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. — 336 с.
18. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. — Х. : Право, 2009. — 352 с.
19. Рыбаков В. А. Переходный период в развитии права : к вопросу о понятии / В. А. Рыбаков // Современное право. — № 4. — С. 3—10.
20. Сорокин В. В. Государственность переходного периода : теоретические вопросы : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория права и государства; история права и государства ; история политических и правовых учений» / В. В. Сорокин. — Екатеринбург, 1999. — 24 с.
21. Сорокин В. В. Общее учение о государстве и праве переходного периода : монографія / В. В. Сорокин. — М. : Юрлитинформ, 2010. — 424 с.
22. Сорокин В. В. Теория государства и права переходного периода : учебник / В. В. Сорокин. — Барнаул : Изд-во АЛТГУ, 2007. — 510 с.
23. Стеценко С. Г. Глобалізація та право : національний вимір / С. Г. Стеценко, Л. О. Васечко. — К. : Атіка, 2012. — 132 с.
24. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації : антропологічний вимір : монографія / Л. Г. Удовика — Х. : Право, 2011. — 552 с.
25. Хаустова М. Г. Трансформація правової системи України в умовах глобалізації : общетеоретические аспекты / М. Г. Хаустова // Закон и Жизнь. LEGEA SI VIATA. — 2014. — № 8/2. — С. 166—171.
26. Хаустова М. Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації / М. Г. Хаустова // Право і суспільство. — 2015. — № 2. — С. 58—63.
27. Шевчук С. Судова правотворчість : світовий досвід і перспективи в Україні : монографія / С. Шевчук. — К. : Реферат, 2007. — 640 с.
28. Berman H. The Nature and Functions of Law / Harold Berman. — NY : Brooklyn, Foundation Press, 1958. — XVIII, 662 p.
29. Ferrari V. Functions of Law / Ferrari Vincenzo // Encyclopedia of Law & Society : American and Global Perspectives / Editors : David S. Clark. — Thousand Oaks : Sage Publications, Inc., 2007. — P. 611—617.
30. Galanter M. The Modernization and Law / Mark Galanter // Modernization; The Dynamics of Growth, edited by Myron Wiener. — New York and London : Basic Books, Inc., 1966. — XVI, 355 p.

31. Luhmann N. Law as a social system / Niklas Luhmann ; translated by Klaus A. Ziegert ; edited by Fatima Kastner, Richard Nobles ... [et al.]. — Oxford : Oxford University Press, 2004. — 1000 p.

Матвеева Лилия. Анализ современных исследований транзитивных процессов в праве.

В статье представлен анализ научных исследований, посвященных проблеме транзитивных процессов в праве. Анализируются научные исследования, посвященные динамическим аспектам правовой системы, а также исследования в сфере транзитивности отдельных элементов правовой системы.

Ключевые слова: транзитивность права, транзитивное государство, транзитивное общество.

Matveeva Liliya. Analysis of current research of transitive processes in law.

The article presents an analysis of research on the problem of transitive processes in law. Analyzes scientific studies on the dynamic aspects of the legal system, as well as research in the field of transitivity of individual elements of the legal system.

Key words: transitivity of law, transitive state, transitive society.